



# Právní nauka 1



# Obsah přednášek

1. Obecně k pojmu stát a právo:
  - Obecně k pojmu stát,
  - Evropská unie,
  - Pojem právo,
  - Objektivní právo,
  - Prameny práva,
  - Právní normy,
  - Systém práva.
2. Subjektivní právo
3. Proces aplikace a uskutečňování práva

# STÁT - ZNAKY A FUNKCE STÁTU, FORMA VLÁDA

Stát je určitou formou organizace společnosti, jejíž specifikum je adekvátní době, regionu a dalším faktorům ...


## ZNAKY STÁTU

1) Státní moc – zvláštní druh veřejné moci. Státní mechanismus – státní orgány, úřední osoby);

Pravomocemi státního mechanismu se označují oprávnění, popřípadě povinnosti uskutečňovat státní moc určitým způsobem a metodami:

- pravomoc normotvorná (zákonodárná),
- výkonná a nařizovací pravomoc,
- pravomoc rozhodovací,
- kontrola, dozor, dohled.

Modely realizace státní moci: koncentrace moci ve státě (diktatura) a dělba moci (demokracie).



2) **Územní organizace obyvatelstva** – stát organizuje obyvatelstvo podle území;

3) **Suverenita a výlučnost. Suverenita neboli svrchovanost** – je nezávislost státní moci na jakékoliv moci jiné jak vnitřní, tak vně státních hranic. **Výlučnost** – stát je jedinou organizací svého druhu na daném území.

4) **Existence daní a poplatků;**

5) **Existence práva;**

## FUNKCE STÁTU

- vnější (např. obrana státu, zahraniční věci);
- vnitřní (např. ekonomická, sociální, zdravotní, kulturní);

**FORMA VLÁDY** – vztah obyvatelstva ke státní moci, zejména možnostem účasti nebo neúčasti na správě veřejných záležitostí včetně utváření orgánů, jejich povahy a složení.

- demokratická (demokracie přímá a demokracie nepřímá);
  - Demokracie přímá – umožňuje všem, jimž je přiznáno rovné právo účasti na správě státu, bezprostředně rozhodnout o veřejných záležitostech celospolečenského nebo místního významu (referendum).

Referendum – lidové hlasování může být obligatorní nebo fakultativní.

Plebiscit – lidové hlasování, předmětem jsou otázky změny či uchování formy státu a tím i stávajícího politického zřízení nebo otázek území.
  - Demokracie nepřímá (zastupitelská) – stav, kdy se obyvatelstvo účastní správy veřejných záležitostí nepřímo, tedy prostřednictvím volených zástupců.
- nedemokratická, totalitní;
  - Vlády jednotlivce nebo malé skupiny lidí či vedení politické strany, kteří jako vládnoucí subjekt soustřeďují do svých rukou podstatnou část moci a z pozice síly odmítají demokratické spravování státu.

## POVAHA A SLOŽENÍ NEJVYŠŠÍCH STÁTNÍCH ORGÁNŮ

- Hlava státu;
- Nejvyšší zastupitelský orgán (zákonodárný);
- Nejvyšší výkonný orgán;
- Nejvyšší soudní orgán;

Podle povahy vzájemných vztahů mezi hlavou státu, zákonodárným a výkonným orgánem můžeme rozlišovat:

- Parlamentní republika;
- Prezidentská republika;
- Parlamentní monarchie;
- Dualistická monarchie;
- Jiné formy vlády;



## Členění státu

- ▶ Stát unitární
  - ▶ Vyznačuje se jednou soustavou nejvyšších státních orgánů a jednou ústavou, části unitárního státu mají pouze povahu administrativní jednotky.
- ▶ Stát složený
  - ▶ Skládá se z několika členských států. Vyznačuje se dvojitou soustavou nejvyšších státních orgánů, ústředním a nejvyššími orgány členských států. (federace, reálná unie).
- ▶ Jiné typy států;
  - ▶ Personální unie.
  - ▶ Konfederace.

## Státní režim

- ▶ Demokratický;
- ▶ Nedemokratický;

# EVROPSKÁ UNIE

- ▶ Padesátá léta 20. století - Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), Evropské společenství pro atomovou energii (EUROATOM), Evropské hospodářské společenství (EHS);
- ▶ 1957 a 1965 – slučovací smlouvy Evropské společenství pro atomovou energii a Evropské hospodářské společenství – EVROPSKÉ SPOLEČENSTVÍ (ES); Společenství uhlí a oceli zaniklo;
- ▶ SMLOUVA O EVROPSKÉ UNII (Maastricht 7. 2. 1992, platná od 1. 11. 1993);
  - ▶ I. pilíř – Evropská společenství;
  - ▶ II. pilíř – Společná zahraniční a bezpečnostní politika;
  - ▶ III. pilíř – Policejní a justiční spolupráce;
- ▶ SCHENGENSKÉ DOHODY (podepsaná 1985; prováděcí úmluva 1990; platná 1995);
- ▶ ČR 1. 5. 2004;
- ▶ LISABONSKÁ SMLOUVA (podepsaná 2007; platná 2009)
- ▶ K 1. 2. 2020 tvoří EU 27 evropských států;





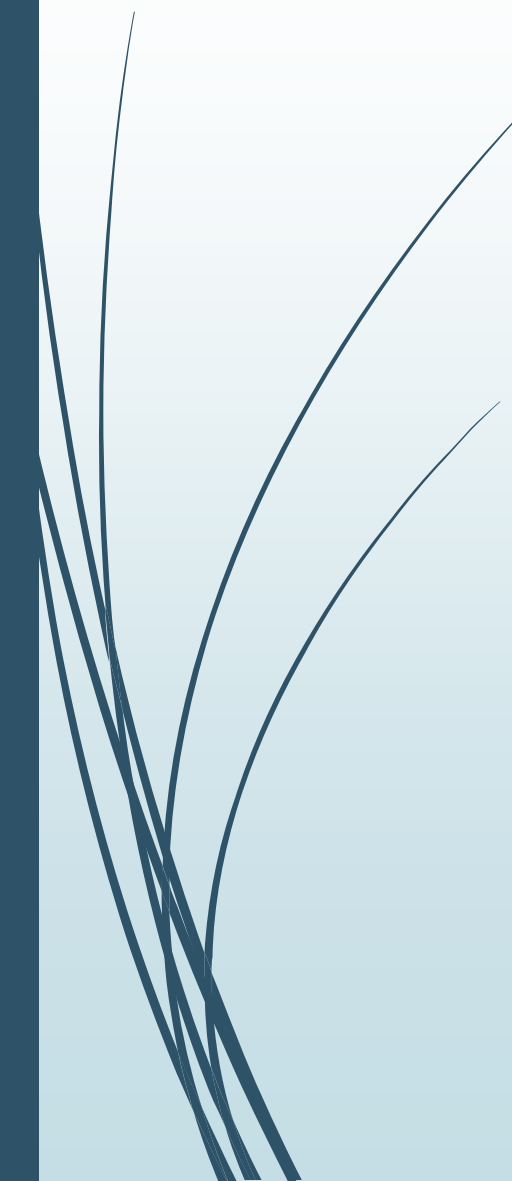
# POJEM PRÁVO

- Právo je zvláštní a specifický normativní systém;
- Právo můžeme definovat jako normativní soubor pravidel chování, která:
  - Mají obecně závazný charakter;
  - Jsou vydávána ve zvláštní, státem uznávané nebo stanovené formě;
  - Jejich dodržování je vynutitelné státní mocí;
- Právní systém je otevřený, cílený, dynamický;

Právo je uspořádaný systém norem stanovených a vynutitelných státem.



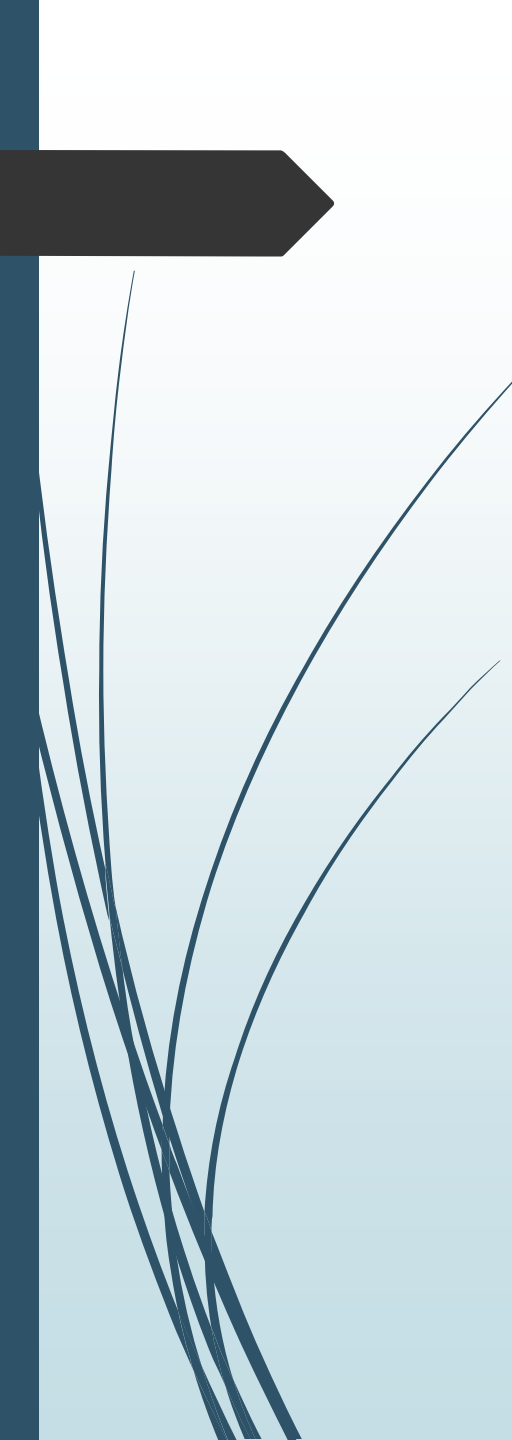
## Funkce práva ve společnosti

- ▶ Funkce regulační;
  - ▶ Funkce informační;
  - ▶ Funkce motivační;
  - ▶ Funkce preventivní (výchovná);
- 



## Vztah práva a ostatních normativních systémů

- ▶ Spolu s právem působí politika, náboženství, morálka, pravidla slušného chování a řada jiných dílčích normativních systémů;
  - ▶ Působí ve shodě – co právo sankcionuje jako protiprávní, morálka odsuzuje jako nemorální;
  - ▶ Působí protikladně – co právo sankcionuje, to veřejné mínění schvaluje;
- ▶ Vztah práva a morálky

- 
- Právo je institut nepoměrně mladší než morálka;
  - Právo je souhrn norem chování vydaných státem, morálka je ve své struktuře daleko bohatší - obsahuje názory představy, pocity a morální přesvědčení, morální pravidla chování apod.;
  - Projevem práva jsou právní akty – zákon, smlouva, rozsudek soudu apod., projevem morálky je především veřejné mínění;
  - Morální normy pokrývají mnohem širší oblast společenských vztahů než právo;
  - Právní normy jsou přesné a konkrétně vymezené, morální normy jsou daleko nejčitelnější;
  - Chování podle práva je vynutitelné státní mocí;


# PRÁVO OBJEKTIVNÍ a subjektivní

► Právo objektivní – existující soubor platných právních norem – tedy právo psané;

(LAW) – právo jako zákon, precedens = objektivní;

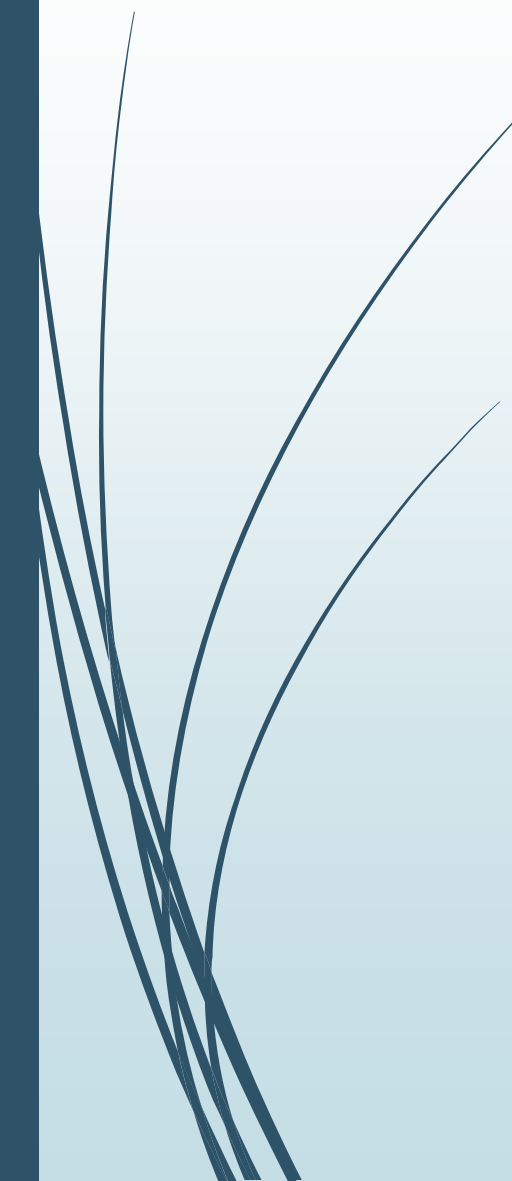
► Právo subjektivní – možnost subjektu chovat se určitým způsobem a vyžadovat totéž od jiných, tedy jako určitý nárok subjektu;

(RIGHT) – právo jako nárok, oprávnění = subjektivní;

- 
- **OBJEKTIVNÍM PRÁVEM** – rozumíme uspořádaný soubor platných právních norem určitého státu - dává odpověď na otázku „co je právo“;
  - **SUBJEKTIVNÍM PRÁVEM** - rozumíme oprávnění subjektu chovat se podle práva. Je to míra faktické možnosti chování subjektu. Struktura subjektivního práva zahrnuje jak samotnou možnost chování, tak tomu odpovídající právní povinnost jiného právního subjektu.
  - Platné právo – de lege lata;
  - Do budoucna regulované společenské vztahy – de lege ferenda;
  - **PRÁVNÍ VĚDOMÍ** – je souhrnem právních názorů a představ lidí o právu, ve kterém se odráží jak jejich vztah k právu, poznání a hodnocení práva, tak i jejich požadavky na právo, na jeho tvorbu, aplikaci a realizaci v životě společnosti;



# Právní kultury

- ▶ Kontinentální evropský typ;
  - ▶ Angloamerický typ;
  - ▶ Islámský typ;
- 



# PRAMENY PRÁVA - OBJEKTIVNÍHO

- Zákony a jiné normativní akty,
- Právní obyčeje,
- Soudní precedenty,
- Normativní smlouvy,
- Mezinárodní smlouvy,
- Některá rozhodnutí, nálezy a usnesení ústavních soudů,
- Obecné zásady právní, přirozená spravedlnost, ekvita a rozum, právní literatura, normativní odkazy na mimoprávní chování.





## Normativní akty

- ▶ Právní normativní akty jsou výsledky činnosti orgánů veřejné moci a správy obsahující právní normy.
- ▶ Tzv. právní předpisy (právní řád, zákony a jiné právní předpisy, obecně závazné právní předpisy).
- ▶ Normativní akt nižšího stupně právní síly nesmí obsahově odporovat normativnímu aktu vyššího stupně právní síly.
  
- ▶ Odvozené (sekundární) normativní akty,
- ▶ Prvotní normativní akty,
- ▶ Sbírka zákonů České republiky; základním druhem normativních aktů jsou zákony,
- ▶ Pojem – kodex; novela; nepřímá novela; ústavní zákon; Ústava;



## Obyčej

- Obyčeje jsou oficiálně nepsaná pravidla chování, ale existují soukromě psané sbírky obyčejových pravidel.

## Precedent

- Individuální právní akt, a to soudní rozhodnutí nebo kat jiného státního orgánu, který nazývá normativního významu, jestliže se jím řeší případ dosud právními normami neregulovaný. První rozhodnutí se stává precedentem práva.

## Normativní smlouva

- Smlouva je shodný projev vůle dvou nebo několika subjektů je zpravidla právní skutečností a jako taková jen zakládá, mění nebo ruší individuální právní vztah a nemá tedy obecný normativní význam.
- Roli pramene práva má, když její ustanovení jsou obecná a regulují závazně celou skupinu právních vztahů, které se musí utvářet v souladu s takovou smlouvou – normativní smlouva. (Mezinárodní smlouva, Rozhodnutí, nález a usnesení Ústavního soudu)

# Prameny práva České republiky

## ► **Normativní akty, tj. právní předpisy.**

- Podle toho, kdo má pravomoc vydávat normativní akty;
- Podle toho, zda jde o prvotní nebo odvozené normativní akty;
- Podle stupně právní síly;

V ČR pravomoc vydávat normativní akty mají tyto orgány:

- Parlament ČR, popř. Senát Parlamentu;
- Určité orgány výkonné moci, vláda, ministerstva, ústřední správní úřady, Česká národní banka, Nejvyšší kontrolní úřad;
- Orgány územních samosprávních celků a státní správy (veřejné správy);

## Druhy normativních aktů

- ▶ **Zákonodárné akty**, tj. zákony včetně ústavních zákonů, zákonná opatření Senátu;
- ▶ **Normativní akty**
  - ▶ Nařízení vlády;
  - ▶ Právní předpisy vydávané ministerstvy a jinými úředními správními úřady a Českou národní bankou („vyhláška“);
- ▶ **Územní normativní akty orgánů samosprávy a státní správy**
  - ▶ Obecně závazné vyhlášky kraje, obecně závazné vyhlášky obce;
  - ▶ Nařízení kraje, nařízení obce;

Sbírka zákonů;

Věstník právních předpisů kraje;



► **Mezinárodní smlouvy**

Považují se za pramen vnitrostátního práva ČR, pokud jsou schváleny Parlamentem a jsou ratifikovány a vyhlášeny (čl. 10 Ústavy). Jsou bezprostředně závazné a mají předost před zákonem.

Mezinárodní smlouvy se uveřejňují ve „Sbírce mezinárodních smluv“.

► **Rozhodnutí Ústavního soudu** mají význam na úrovni pramenů práva. Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány a osoby.

- Nálezy – jimiž Ústavní soud rozhoduje o zrušení zákonů a jiných právních předpisů či jejich jednotlivých ustanovení pro rozpor s pramenem práva vyšší právní síly.
- Ostatní nálezy popřípadě usnesení Ústavního soudu.

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu;



# Prameny unijního práva

- ▶ Primární právo – je obsaženo ve Smlouvě o Evropské unii, v Amsterodamské smlouvě, ve Smlouvě z Nice ...
- ▶ Sekundární právo – rozhodnutí Evropské rady, a dále tzv. společné postupy a společné postoje, o kterých rozhoduje a provádí je rovněž Evropská rada.
  - ▶ Nařízení – je po svém vstupu v platnost závazné a vykonatelné ve všech členských státech – všechny orgány členských států, jakož i občané těchto států jsou povinni se nařízením řídit. Úřední věstník Evropské unie a ve sbírkách právních předpisů jednotlivých členských zemí.
  - ▶ Směrnice – stanoví pouze určitý cíl jehož je třeba dosáhnout a zůstává na členských státech, jakými právními předpisy – tzv. implementace.
  - ▶ Rozhodnutí, doporučení a stanoviska.

Obecné zásady právní, soudcovské právo.

# PRAMENY PRÁVA - SUBJEKTIVNÍHO

Subjektivním právem označujeme možnost subjektu chovat se podle práva a žádat totéž po ostatních. Prameny subjektivního práva se nazývají právní skutečnosti.

**PRÁVNÍ SKUTEČNOST** – je taková skutečnost, která podle zákona samotného musí nastat, aby se někdo stal subjektem práv a povinností, které jsou obecně stanoveny v zákoně.

- **Autonomní právní skutečnosti** – skutečnosti spočívající ve volném chování lidí, s nímž právní norma spojuje vznik právních následků – nazývají se úkony (**úkony právní, úkony protiprávní**).
- Právní skutečnosti na lidské vůli nezávislé - **konstitutivní** rozhodnutí úředních orgánů, **právní události** (požár, smrt, narození ...), **jiné v zákoně stanovené skutečnosti** (nález ztracené věci, hlasování, odvracení někomu jinému hrozící škody, ...).

# Pojem právní normy

Právní norma je vydaná státem v určité formě:

- ▶ Psaná;
- ▶ Veřejně dostupná, může se s ní každý seznámit;
- ▶ Je jedním z pramenů práva, tj. právní norma je vždy určitým systémovým prvkem pramene práva.



- HYPOTÉZA – podmínka realizace normy;
- DISPOZICE – vlastní pravidlo chování;
- SANKCE – následky nezachování normy;

### § 312 Teror

(1) Kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení České republiky jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na patnáct až dvacet let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku, nebo výjimečným trestem.

(2) Příprava je trestná.

Hypotéza – podmínka úmyslného poškození ústavního zřízení republiky;

Dispozice – úmyslně usmrtí;

Sankce – potrestáním odnětím svobody na patnáct až dvacet let, ...;

## Struktura norem práva

## DRUHY SANKCÍ

- ▶ Absolutně určité – stanoví se určitý druh a výměra trestu;
- ▶ Relativně určité – újma se může pohybovat v určitém rámci (od ... do);
- ▶ Sankce neurčité – bude potrestán přiměřeně;



# Druhy právních norem

- ▶ **podle právní síly;**
- ▶ **podle orgánu, který je vydal –**
  - ▶ prvotní, druhotné,
- ▶ podle povahy hypotézy (obecné, speciální),
- ▶ podle povahy dispozice (kogentní, dispozitivní),
- ▶ **podle právního odvětví –**
  - ▶ **Soukromé právo** – upravuje vztahy subjektů občanské společnosti na principu jejich vzájemné rovnosti a nezávislosti;
  - ▶ **Veřejné právo** – tvoří právní normy, které upravují vztahy mezi státem jako nositelem státní moci a občany, resp. Právníckými osobami působícími v rámci tzv. občanské společnosti;
- ▶ podle metody úpravy (normy hmotného práva, normy procesního práva),
- ▶ podle působnosti (časová, místní, osobní),
- ▶ právní normy odkazující a blanketové,
- ▶ zmocňovací právní normy (generální, konkrétní),
- ▶ kolizní právní normy,

# Platnost, účinnost a působnost právní normy

- ▶ **PLATNOST** – představuje právně normativní existenci právní normy, skutečnost, že tato norma je součástí platného právního řádu.
  - ▶ Musí být vydána příslušným orgánem v mezích jeho pravomocí;
  - ▶ Musí být vyjádřena v náležité formě;
  - ▶ Musí být vyhlášena způsobem stanoveným v zákoně.
- ▶ **ÚČINNOST** – znamená, že z ní jejím adresátům vznikají práva a povinnosti, tj. nastupují její právní účinky.
  - Legisvakance – doba mezi platností a účinností právní normy.
  - Retroaktivita – zpětná účinnost práva.
- ▶ **PŮSOBNOST** – určuje meze, v jakých se právní norma použije.
  - ▶ Věcná;
  - ▶ Časová;
  - ▶ Místní;
  - ▶ Osobní;



# System práva

- ▶ Ústavní právo
- ▶ Správní právo
- ▶ Trestní právo
- ▶ Občanské právo

Další odvětví práva

- ▶ Obchodní právo
- ▶ Pracovní právo
- ▶ Rodinné právo
- ▶ Mezinárodní právo soukromé
- ▶ Mezinárodní právo obchodní atd.